

Zpravodajské zabezpečení záchrany odloučených osob

Intelligence Support of Personnel Recovery System

Jiří Svoboda

Abstrakt: Záchrana odloučených osob, v terminologii NATO známá jako Personnel Recovery, zasahuje specifickým způsobem do téměř všech oblastí přípravy a provádění vojenských operací. Jednou z důležitých součástí zabezpečení systému záchrany osob v boji a míru je oblast zpravodajská. Tento článek popisuje na operační úrovni, důvody a základní způsoby zpravodajského zabezpečení záchrany odloučených osob v podmínkách společných operací. Poukazuje na vybrané zpravodajské disciplíny a odůvodňuje vhodnost jejich využití v dílčích fázích záchranné operace. Dotýká se zpravodajských aktivit navazujících na záchranné operace a v závěru nastiňuje problémy, které se zpravodajskou činností v oblasti záchrany odloučených osob souvisí.

Abstract: Personnel Recovery intervenes to almost all areas of planning, preparation and implementation of military operations. One of the important areas of the personnel recovery system is the intelligence area. This article describes on the operational level the reasons and basic methods of intelligence support of Personnel Recovery during joint military operations. It introduces selected intelligence disciplines and explains the suitability of their use in the various Personnel Recovery phases. It also describes the intelligence activities related to post-reintegration phase and outlines the basic issues associated with the intelligence support of Personnel Recovery.

Klíčová slova: Ozbrojené síly; vojenské operace; záchrana odloučených osob; zpravodajské služby; zpravodajské zabezpečení; vojenské zpravodajství.

Key words: Defense Forces; Military operations; Personnel Recovery; Intelligence Services; Military Intelligence Services; Military Intelligence.

ÚVOD

Záchrana odloučených osob je v rámci vojenských operací chápána jako paralelní činnost a probíhá současně s plánováním, přípravou a prováděním vojenských operací. Při plánování vojenských operací se tedy souběžně připravujeme na situace, kdy může dojít k odloučení osob, které jsou do těchto operací začleněny. I z tohoto důvodu je k záchraně odloučených osob přistupováno jako ke „společné zodpovědnosti“.¹

Jedním z podstatných prvků, který se významně podílí na tvorbě, chodu a zabezpečení komplexního systému záchrany odloučených osob, je i zpravodajské zabezpečení. Ze své podstaty ale patří i k těm, které jsou nejméně vidět, a na který se i při odborné přípravě personálu zodpovídajícího za záchranu odloučených osob klade menší důraz, než si zaslouží. Tato práce se na operační úrovni zaměřuje na zpravodajské zabezpečení záchrany odloučených osob v prostředí společných mezinárodních operací. Uvádí ucelený přehled základních způsobů a přístupů ke zpravodajskému zabezpečení systému záchrany odloučených osob. Poukazuje na vybrané zpravodajské disciplíny, na možnosti jejich využití v rámci záchrany odloučených osob. Představuje formy zabezpečení dílčích fází záchranných operací a dotýká se i zpravodajských aktivit navazujících na záchranné operace. Cílem této práce je tedy pomoci nejen odbornému personálu, ale i velitelům na operační a taktické úrovni v základní orientaci a pochopení, jakým způsobem se zpravodajský prvek podílí na zabezpečení systému záchrany odloučených osob, jaké jsou základní zpravodajské možnosti a které schopnosti zpravodajského zabezpečení je možné využít pro efektivnější funkci záchranného systému jako celku. Současně může tato práce sloužit i jako informační podpora pro tvorbu vnitřních operačních dokumentů jednotek a útvarů AČR.

1 ZPRAVODAJSKÁ PŘÍPRAVA ZÁCHRANY ODLOUČENÝCH OSOB

Stejně jako se liší podstata a cíle jednotlivých fází záchranné operace, liší se i způsoby a cíle zpravodajského zabezpečení. V rámci přípravy vojenské operace je pro vytvoření systému záchrany odloučených osob nezbytné nashromáždit dostatečné informace o prostředí a podmínkách, ve kterých bude operace prováděna. V oblasti zpravodajského zabezpečení se podle cíle a typu operace stanoví legitimní autoritou² požadavky na rozsah zpravodajského zabezpečení. Dle daného rozsahu je nezbytné jasně specifikovat prostory zpravodajského zájmu a odpovědnosti a určit zpravodajské požadavky³. V prostředí mezinárodních operací mluvíme o Intelligence Requirements For Personnel Recovery. Ty se

1 ACO Manual 080-071. *Personnel Recovery in NATO Operations*, 2015, s. 7.

2 ZEMAN, Petr. *Zpravodajský cyklus – klíše nebo nosný koncept? Obrana a strategie (Defence and Strategy)*. 2010, 10(1), 45-64. DOI: 10.3849/1802-7199.10.2010.01.045-064. ISSN 12146463. Dostupné také z: <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/aktualni-cislo-1-2010/clanky/zpravodajsky-cyklus-8211-klise-nebo-nosny-koncept.html>

3 BI-SC *Joint Personnel Recovery Joint Operational Guidelines*. 22. February 2011, s. 15.

následně plní pomocí již získaných a zpracovaných zpravodajských informací, rozšířením a upřesněním zájmových oblastí v rámci již probíhajícího shromažďování informací nebo vznesením požadavku na získání nových informací. Tyto jsou pak získávány, vyhodnocovány a dodávány v rámci zpravodajského cyklu⁴. Kromě informací o klimatických, demografických, geografických a kulturních podmínkách operačního prostoru se shromažďují informace o nepřátelských silách v prostoru operace, o prostoru pohybu a pobytu spřátelených sil a specificky pro oblast záchrany odloučených osob o oblastech operačního prostoru, které jsou vhodné pro vyhýbání se zajištění a pro vyzvednutí/záchranu odloučené osoby (Isolated Person, ISOP). Pro zajištění těchto informací se využívají všechny dostupné zpravodajské disciplíny. V případě výběru a určování výše zmíněných bezpečných prostorů pro vyhýbání se zajištění a vyzvednutí (Safe Area For Evasion and Recovery – SAFER) a určených míst pro vyzvednutí (Designated Area For Recovery – DAR) hrají důležitou roli zejména Open Source Intelligence (OSINT), Imagery Intelligence (IMINT), Signal Intelligence (SIGINT) a Human Intelligence (HUMINT). Tedy disciplíny získávání informací z otevřených zdrojů, obrazovým zpravodajstvím, signálovým zpravodajstvím a s využitím lidských zdrojů. Důležitost aplikací těchto disciplín vyplývá z požadavků na takovéto prostory. Ty musí mít vhodná geografická specifika umožňující odloučené osobě skrytý přesun, ukrývání se a přehled, a také přístup pro záchranné prostředky. Dále je vhodné, aby byly v místech s minimálním pohybem nepřátelských sil a obyvatelstva, popřípadě v místech, kde lze využít náklonost obyvatelstva k cílům vlastní vojenské operace a zcela ideálně v místech, kde lze pro vyhýbání se zajištění případně pro záchranu ISOP využít předem získané zdroje – agenty. Právě HUMINT zde hraje zásadní roli jako disciplína, která dokáže svou podstatou zajistit nezkreslené informace anebo upřesnit či uvést na patřičnou míru informace získané jinými zpravodajskými disciplínami⁵. Nezřídka však bývá zejména ze strany velitelů operací HUMINT přehlížen, a to hlavně z důvodu časové náročnosti a možné zvýšené míry rizika. V rámci komplexní zpravodajské přípravy bojiště je důležité cíleně provádět soustředěné shromažďování a analýzu informací ze zájmových prostorů, které jsou v rámci operace vyhodnoceny jako rizikové nebo i naopak přátelské k zájmům operace a případně i k vlastním silám. Pokud to situace dovoluje, je vhodné již v začátcích přípravné fáze iniciovat aktivaci či rozvoj agenturních sítí v zájmovém prostoru. Tento předpoklad je však založen na již předchozí existenci zdrojových vazeb v požadovaném místě. A to zejména v podobě osob pracujících ve prospěch zpravodajské agentury. Z hlediska záchrany odloučených osob je vhodné zaměřit se při získávání zdrojů – agentů na jejich motivaci, prostor běžného pohybu a informační dosah. V rámci informačního dosahu zdrojů je ideální mít možnost získávání informací jak z běžných společenských struktur, tak i ze struktur kriminálních⁶. Důvodem je fakt, že například v prostředí asymetrického bojiště může být ISOP zajata právě kriminálními skupinami, a to s cílem získání výkupného nebo jiné

⁴ FM 2-22.3. *Human Intelligence Collector Operations*: Washington, DC: Department of the Army, 2006, s.1-1.

⁵ LOWENTHAL, Mark M. a Robert M. CLARK. *The five disciplines of intelligence collection*. 1. Thousand Oaks, California: CQ Press, [2016], s. 45. ISBN 9781452217635.

⁶ BARR, David T. *Intelligence Support to Personnel Recovery: Is USPACOM Ready for the Unexpected?*[online]. Naval War College Newport, 2011 [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a546172.pdf>. Studie. Naval War College Newport. Vedoucí práce Prof. Albion Bergstrom.

materiálně-mocenské výhody. Co se týče prostoru běžného pohybu zdroje, zde je cílem možné využití spolupracující osoby pro případnou přímou podporu záchrany odloučené osoby nebo její ukrývání v místě odloučení. V ideálním případě i jejího skrytého přemístění a předání zpět k mateřské jednotce.

V rámci přípravy operace je důležité předem vyřešit i standardní postup předávání „surových“ informací ke zpracování a následně zpracovaných zpravodajských informací odběrateli. Nastavení těchto komunikačních pravidel je nutné zejména při zapojení Národní zpravodajské buňky (National Intelligence Cell, NIC) přímo do sestavy vojsk v operačním prostoru. Právě v tomto případě může být totiž včasné zpracování a předání výsledné informace jedním z hlavních problémů. V ideálním případě (pro průběh operace) je komunikace vedena přímo mezi NIC a velitelem operace. Pokud se jedná o společnou operaci, je nutné prověřit způsoby předávání informací mezi hlavním velením operace a národními jednotkami. Komunikační kanál musí umožňovat co nejplynulejší předávání informací, jež mohou mít vliv na záchranu odloučených osob, ale v oblasti prevence i na předcházení incidentům charakteru odloučení, pohřešování, zadržení či zajetí (Personnel Recovery Incident, PRI).

2 ZPRAVODAJSKÁ ČINNOST PŘI PLÁNOVÁNÍ ZÁCHRANY

Jak již bylo uvedeno, plánování záchrany odloučených osob probíhá formou paralelního plánování. Kompletní podoba a provádění záchrany odloučených osob je pak standardně obsažena v příloze „Annex V“, Operačního plánu/Operačního rozkazu (OPLAN/OPORD). V oblasti zpravodajského zabezpečení je kladen důraz na kvalitu zpravodajských informací, protože právě to může mít výrazný vliv na výsledek hlavně počáteční fáze záchranné operace tedy na lokalizaci a na podporu ISOP. Jednou z důležitých částí této přílohy je i informace o „nepokrytých oblastech“ (Not Covered Areas). V této části přílohy je nezbytné zcela přesně stanovit, které oblasti operace nejsou systémem záchrany odloučených osob pokryty. Nejedná se zde pouze o oblasti ve smyslu prostoru, ale například i času nebo podmínek (například neschopnost pokrýt záchrannými silami určité oblasti v noci nebo při zhoršené viditelnosti). Informace získané v rámci zpravodajského zabezpečení přispívají k upřesnění „nepokrytých oblastí“. A poté co jsou „nepokryté oblasti“ přesně definovány slouží jejich sumarizace jako podklad pro další zpravodajskou práci, zejména na úrovni HUMINTU. Právě v těchto prozatím „nepokrytých oblastech“ může záchrana ISOP záviset čistě na síti spolupracujících osob.

3 ZPRAVODAJSKÉ ZABEZPEČENÍ REALIZACE ZÁCHRANY A REINTEGRAČNÍ FÁZE

Pokud při vojenské operaci dojde k PRI, nastává fáze provedení záchranné operace, tedy aktivace systému záchrany odloučených osob. V tento okamžik, pokud nedojde

k okamžité bojové záchraně (Combat Recovery), začíná odloučená osoba postupovat podle předem vytvořeného individuálního plánu úniku (Evasion Plan of Action dále jen EPA). Ať již se odloučená osoba vyhýbá zajetí nebo je zadržena, aktivovaný systém záchrany odloučených osob přistupuje k případu vždy tak, jako by hrozilo nebo jako by se jednalo o dlouhodobé odloučení. Tento přístup umožňuje „být připraven na nejhorší“. Činnost zpravodajského zabezpečení pak směřuje nejen do operačního prostoru, ale i na území vlastního státu.

V rámci operačního prostoru se zpravodajský prvek podílí na shromažďování a zpracovávání aktuálních informací podstatných pro podporu a záchranu odloučené osoby. V tomto případě, a pokud to situace ve fázi přípravy umožňuje, zpravodajský prvek aktivuje již získané zdroje s cílem vytěžit aktuální informace, popřípadě s cílem podpořit odloučenou osobu, pokud to charakter zdroje umožňuje. Samozřejmostí by v této kritické fázi měla být i schopnost působit vlastním zpravodajským personálem přímo v operačním prostoru. V některých případech to v minulosti byl právě odborně připravený a řízený personál, který dokázal získat zásadní informace o právě probíhajícím PRI⁷. Během fáze řešení PRI mohou hrát významnou roli i informace z otevřených zdrojů, OSINT který může zachytit prvotní informace o odloučené osobě, která se dostala do zajetí. Velkou výhodou této zpravodajské disciplíny je to, že se s minimálním rizikem zajímá o „veřejné informace přístupné komukoliv zákonnými prostředky“⁸ a její schopnost využívat pro své potřeby současné globální rozšíření mobilní komunikace a sociálních sítí. Velmi často, zejména u případů dlouhodobého zajetí, je například tzv. důkaz života uvolněný prostřednictvím sociálních sítí prvotním znakem toho, že odloučená osoba je stále naživu a druhá strana je ochotna o jejím propuštění vyjednávat.

Dalším významným prvkem je i styčný důstojník pro komunikaci s partnerskými zpravodajskými službami. Prostřednictvím styčného důstojníka je možné a vždy vhodné získávat relevantní informace od partnerských služeb. V tomto případě je ale také nutné již předem rozhodnout, které vlastní zpravodajské informace o PRI je možné s partnerskými službami sdílet. Tuto záležitost je nezbytné komunikovat i s nejvyšším velením národní armády.

Pro to, aby bylo zřejmé, kam cílit zpravodajskou činnost, předává velitel operace veliteli zpravodajského prvku základní informace o ISOP a PRI jako jsou ISOPREP (Isolated Personnel Report) – osobní formulář odloučené osoby, EPA nebo Personnel Recovery Incident Report – hlášení o PR incidentu, které obsahují základní data o tom co, kde, kdy, jak a proč se stalo. Protože některé z těchto dokumentů jsou zcela specifické pro oblast záchrany odloučených osob, musí i zpravodajský personál disponovat alespoň základní orientací v této problematice⁹.

⁷ BOYNE, Walter J. Operation Iraqi freedom: what went right, what went wrong, and why[online]. New York: Forge, 2003 [cit. 2018-11-18]. ISBN 0765310384.

⁸ The Five Disciplines of Intelligence Collection. LOWENTHAL, Mark M. a Robert M. CLARK. The five disciplines of intelligence collection. 2. Thousand Oaks, California: CQ Press, [2016], s. 5. ISBN 9781452217635.

⁹ BI-SC Joint Personnel Recovery Joint Operational Guidelines. 22. February 2011, s. 17.

Na území vlastního státu spočívá zpravodajské zabezpečení zejména v opatřeních směřujících k nejbližším příbuzným odloučené osoby. Zde hraje opět významnou roli OSINT a SIGINT. Podstatná je i spolupráce a sdílení informací s národní kontrarozvědnou službou.

Po provedení fáze záchrany a identifikace odloučené osoby, která se dostane zpět do mateřského prostředí, následuje okamžitě, pokud to fyzický a psychický stav osoby dovoluje, zpravodajský a SERE¹⁰ debriefing. V rámci zpravodajského debriefingu jde v tomto okamžiku v první řadě o informace, které mohou být užitečné pro okamžitou ochranu nebo zvýšení efektivity činnosti vlastních jednotek nebo mohou napomoci k okamžité eliminaci protivníka či k záchraně případných dalších zadržených. Po stabilizaci zachráněné osoby a zahájení procesu reintegrace, tedy procesu, který má napomoci začlenit zachráněnou osobu zpět do pracovního a služebního života, se pokračuje s detailním debriefingem.

Pro zpravodajský debriefing je nutné stanovit již v přípravné fázi, ideálně ve standardních operačních postupech pro záchranu odloučených osob, kdo se ho bude účastnit a zda není proti zájmům vlastního státu povolit u debriefingu účast zpravodajce velitelství společné operace, popř. styčné osoby partnerské služby. Dále je nutné již předem jasně definovat, jakým způsobem a v jakém rozsahu se budou získané informace sdílet v rámci společné operace a s partnerskými zpravodajskými službami.

Ukončením reintegrace odloučené osoby však zpravodajské zabezpečení záchrany odloučených osob nemusí nutně končit. Je na zvážení, zda je v zájmu pokračovat v dohledu nad navrácenou osobou. Jedná se hlavně o případy, kdy je odloučení dlouhodobé a je důvodné podezření, že odloučená osob mohla být během svého pobytu cíleně ideologicky nebo zpravodajsky zpracovávána nepřítelem. Ten může mít snahu tuto odloučenou osobu, pohybující se v domácím prostředí, zneužít ve vlastní prospěch.

ZÁVĚR

„Zpravodajské zabezpečení operací je v každém prostředí zcela zásadní pro spojenecké úsilí, obzvláště pokud se týká odloučených osob“¹¹ Tato věta zcela vystihuje roli zpravodajství v oblasti této specializované záchrany. Potřeba kvalitních informací provází záchranu odloučených osob od okamžiku, kdy je připravováno nasazení vlastních sil, přes vlastní nasazení a nekončí ani návratem příslušníků operace zpět do vlasti. Role zpravodajského zabezpečení bývá často v komplexu záchrany odloučených osob opomíjena, protože ze své podstaty není zrovna tou nejviditelnější nebo nejhmatatelnější. Je však důležité mít na paměti, že zásahy jednotek CSAR jsou většinou až vyvrcholením celé záchranné operace.

V rámci přípravy vojenské operace a paralelně i odpovídajícího systému záchrany odloučených osob jsou již shromážděné a zpracované zpravodajské informace jedním z prvních

¹⁰ SERE – Survival, Evasion, Resistance, Extraction (přežití, vyhýbání se zajetí, odolávání v zajetí, záchrana). Jedná se o systém přípravy jednotlivce v dovednostech, které mu umožní asistovat záchranným silám při své záchraně nebo samostatný návrat do mateřského prostředí.

¹¹ BI-SC Joint Personnel Recovery Joint Operational Guidelines. 22. February 2011, s. 5.

a nejdůležitějších vstupů. Následně po upřesnění zpravodajského zájmu a požadavků se činnost zpravodajského zabezpečení koncentruje na zájmové oblasti. Informace nezbytné pro tvorbu a efektivní fungování systému záchrany jsou získávány v rámci zpravodajského cyklu za použití vhodných zpravodajských disciplín. Záchrana odloučených osob má i svoje specifické oblasti zpravodajského zájmu. Jednou z těchto oblastí je výběr a určení oblastí operačního prostoru vhodných pro vyhýbání se zajetí a vyzvednutí ISOP. Právě zde se zpravodajské zabezpečení nepodílí pouze v podobě shromažďování a distribuce informací, ale i aktivním vyhledáváním a získáváním osob jednajících ve prospěch zpravodajské služby. Stejně aktivní jsou zpravodajci i při zpracovávání specifikací „nepokrytých oblastí“ a následně při tvorbě opatření na jejich eliminaci nebo eliminaci operačních rizik, které s existencí těchto prostor souvisí. Zpravodajská práce ale není spojena pouze s přípravou a zabezpečením průběhu operace. Zpravodajci jsou aktivní při PRI, a to jak při jeho řešení, tak při následném debriefingu ISOP. Schopnost zpravodajců správně vyhodnotit informace získané od ISOP může hrát zásadní roli při záchrane dalších odloučených osob, ochraně vlastních vojsk a při odstraňování následků proběhlého incidentu. Zpravodajské zabezpečení je nutné i po ukončení reintegrace ISOP, a to hlavně v kontextu dohledu a monitorování zda ze strany nepřítel nedochází k pokusům o zneužití ISOP po jejím návratu do domácího prostředí.

Zbývá jen dodat, že v oblasti záchrany odloučených osob je nezbytné vždy pamatovat, že cílem veškeré činnosti je záchrana skutečného člověka, který se během svého nasazení v zájmu vlastní země dostal do situace, kterou sám bez přičinění dalších osob nedokáže vyřešit, aniž by došel k nezvratné újmě. Toto uvědomění by mělo pomoci překonat i případné neduhy, které se v průběhu přípravy a provozu systému záchrany odloučených osob mohou projevit. Na straně zpravodajských služeb se jedná zejména o míru ochoty poskytovat a sdílet informace a o schopnost převzít zodpovědnost za deklarovanou kvalitu poskytované informace, na straně velitelů pak o schopnost poskytnout zpravodajcům dostatečnou autonomii a odpovídající podporu.

Autor: ***Mgr. Jiří Svoboda**, narozen 1978. Vystudoval obor Mezinárodní vztahy a evropská studia na Metropolitní univerzitě Praha. Od roku 2016 student kombinovaného doktorského studijního oboru Vojenský management na Univerzitě obrany v Brně. V AČR dlouhodobě zastával pozice spojené s prováděním a řízením záchrany odloučených osob. V současné době pracuje v oblasti řízení rizik.*

Jak citovat: SVOBODA Jiří. Zpravodajské zabezpečení záchrany odloučených osob. *Vojenské rozhledy*. 2019, 28 (2), 108-114. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.